

Ov Cristian Norocel, Anders Hellström,
Martin Bak Jørgensen (eds)

Nostalgia and Hope: Intersections between Politics of Culture, Welfare, and Migration in Europe

Cham: Springer Open, 2020, 235 str.

DOI: <https://doi.org/10.11567/met.37.2.4>

Knjiga *Nostalgia and Hope: Intersections between Politics of Culture, Welfare, and Migration in Europe* dio je niza knjiga *IMISCOE Research Series*, najveće europske mreže znanstvenika i stručnjaka iz područja istraživanja migracija i integracije IMISCOE (International Migration Research Network), nakladničke kuće Springer, te sadržava velik broj vrijednih empirijskih i teorijskih publikacija o različitim aspektima međunarodnih migracija. Knjiga je objavljena 2020., a glavni urednici su doktori političkih znanosti Ov Cristian Norocel (Sveučilište u Lundu i Sveučilište Libre u Bruxellesu), Anders Hellström (Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare – MIM) te Martin Bak Jørgensen, doktor znanosti u području migracija sa Sveučilišta u Aalborgu u Danskoj.

Knjiga se sastoji od pet dijelova. U prvom ili uvodnom dijelu/poglavlju *Nostalgia and Hope: Narrative Master Frames Across Centemporary Europe* glavni urednici uvode čitatelja u tematiku i koncepciju knjige te sažeto predstavljaju njen sadržaj. Svaki se dio (osim posljednjega, zaključnog dijela) sastoji od više poglavlja koja je, uz glavne urednike knjige, napisalo još šesnaest autora iz desetak europskih zemalja. U njima je detaljnije istražena problematika knjige, uglav-

nom na temelju studija slučaja društvenih i političkih situacija i stanja u različitim europskim državama.

Drugi dio knjige indikativna naslova *Right-Wing Populist Party Politics Across Europe* upućuje na tematiku obrađenu u četiri poglavlja – desničarski politički populizam u Europi, točnije odnos političkih stranaka radikalne desnice prema međunarodnim migracijama i migrantima te njihov politički diskurs koji karakterizira govor mržnje, diskriminatorne i rasiističke poruke protiv migranata, često prikrivene i opravdane patriotizmom i ljubavlju prema domovini. U svakom od četiri poglavlja ovog dijela knjige prikazuju se desne političke opcije u više europskih zemalja i detaljno se analizira njihov politički diskurs, teme kojih se dotiču i način na koji progovaraju o njima te kronologije političkog uspjeha na nacionalnoj razini u matičnim zemljama. U prvom poglavlju »Trouble in the Homeland: How Cultural Identity and Welfare Politics Merge in Contemporary Danish and Swedish Politics« Anders Hellström i Mahama Tawat (Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare) uspoređuju dansku i švedsku političku scenu i diskurs kroz prizmu kulturnog identiteta i sustava socijalne pomoći – dok se u liberalnoj Švedskoj na državne socijalne politike (najizdašnije u Europi, a možda i u svijetu) gleda ponosno, a doseljenici različitih geografskih i kulturnih pozadina smatraju se čimbenicima bogaćenja švedskoga kulturnog identiteta, u konzervativnijoj Danskoj od početka 21. stoljeća političke opcije s desnog dijela političkog spektra kreiraju retoriku o »neprilagodljivim

strancima« koji se ne uklapaju u danski kulturni identitet (koji im se treba nametnuti) te su se preselili u Dansku »kako bi iskorištavali državni sustav socijalne pomoći« (engl. *welfare*) (str. 37). Katarina Pettersson, socijalna psihologinja sa Sveučilišta u Helsinkiju, u drugom poglavlju »The Discursive Denial of Racism by Finnish Populist Radical Right Politicians Accused of Anti-Muslim Hate-Speech« predstavlja rasistički i antimuslimanski govor mržnje koji se pojavljuje u javnome političkom diskursu Finske, države u kojoj su radikalne desne opcije od izbjegličke krize 2015. postale politički *mainstream*. Autorica posebnu pažnju posvećuje načinima manipulacije diskursa kojima se evidentan govor mržnje usmjeren prema migrantima iz arapskih i drugih muslimanskih zemalja, ali i prema drugim diskriminiranim društvenim skupinama pokušava »upakirati« u političke poruke o naciji, kulturi, identitetu itd. Treće poglavlje »Nostalgic Nationalism, Welfare Chauvinism, and Migration Anxieties in Central and Eastern Europe« bavi se sličnom tematikom, točnije općom paranojom koja vlada javnom političkom scenom u državama Srednje i Istočne Europe u vezi s migrantima. Autori Radu Cinpoș (Sveučilište Kingston u Londonu) i Ov Cristian Norocel (Sveučilište Lund u Švedskoj) podvukli su zajedničke nazivnike političkih diskursa desnice u Poljskoj, Rumunjskoj i Mađarskoj te zaključili kako se iza svih triju krije nostalgični narativ o slavnoj i mitskoj prošlosti njihovih naroda i o njihovoj »čistoći«, koju migranti narušavaju. Kolike razmjere može dosegnuti desničarsko »ludilo«, pokazali su Selcen Öner i Gokay Özerim (Sveučilište

u Yaşaru, Turska) u zaključnom poglavlju ovog dijela knjige »What Makes Turkey and Turkish Immigrants a Cultural Polarization Issue in Europe? Evidence from European Right-Wing Populist Politics«. Ističu da, iako je turska etnička zajednica prisutna u zemljama Zapadne Europe od 1960-ih, samo njezino postojanje oblikuje politički diskurs u tim zemljama i dandanas. Agresivna retorika usmjerena prema Turcima i turskoj dijaspori bila je sastavni dio političkog diskursa UKIP-a (United Kingdom Independence Party) tijekom Brexita – argument je glasio da, ako Ujedinjeno Kraljevstvo bude dio Europske unije u trenutku kada Turska postane nova država članica Unije, »76 milijuna Turaka uputit će se prema Velikoj Britaniji«, zauzeti radna mjesta, poremetiti etnički, vjerski i kulturni sastav države itd. (str. 72). Slična retorika govora mržnje usmjerenog prema turskoj, ali i drugim useljničkim skupinama bila je jedan od ključnih sastojaka recepta za uspjeh ultrakonzervativnih političkih opcija i u Njemačkoj i Austriji – posluživši se s nekoliko izdvojenih incidenata koji su uključivali doseljenike iz Turske i arapskih zemalja, njemački AfD (Alternative für Deutschland) i austrijski FPÖ (Freiheitliche Partei Österreichs) ostvarili su zamjetne uspjehe na regionalnim i nacionalnim razinama izgradivši negativan sentiment u društvu koristeći se u svom političkom diskursu rasističkim i diskriminirajućim porukama.

Treći dio knjige *Retrogressive Mobilizations Outside the Political Arena* tematski je usmjeren na otpor prema migrantima i doseljničkim skupinama od parapolitičkih desničarskih pokreta diljem Europe, čiji se ksenofobni

i šovinistički motivi i koncepcije sadržani u njihovim temeljima često ukapljuju u narative o nacionalnom i nadnacionalnom europskom identitetu i nostalgичnom žalu za slavnom i čistom prošlošću Staroga kontinenta. U prvom poglavlju »The Trans-European Mobilization of «Generation Identity»« Anita Nissen sa Sveučilišta u Aalborgu u Danskoj predstavlja pokret mladih Generation Identity čiji se članovi zalažu za izgradnju paneuropskoga kolektivnog identiteta i Europe sačinjene od etnički homogenih zajednica koje pripadaju europskoj kulturnoj sferi. Autorica ističe da je temeljna mantra u suštini ovog ultrakonzervativnog nonsens-pokreta vlastita percepcija njegovih članova kao »posljednjih zaštitnika Europe« u borbi protiv egalitarizma i liberalnih vrijednosti; oni muslimanske doseljenike smatraju kulturno stranim invazivnim kriminalcima čija prisutnost u Europi nanosi štetu ranjivim europskim autohtonim zajednicama (str. 98). O ne toliko otvorenoj, već prikrivenoj islamofobiji pisao je Emil Edenborg iz Švedskog instituta za međunarodne odnose u drugom poglavlju ovog dijela knjige »Endangered Swedish Values: Immigration, Gender Equality, and 'Migrants' Sexual Violence'«. Autor je opisao na koji su način mediji u Švedskoj pristupili prenošenju vijesti u jeku slučajeva seksualnog nasilja koje su počinili migranti muslimani nad ženama u Kölnu i Kungsträdgårdenu 2017. i 2018. Analizira kako je sâm koncept i pojam »seksualnog nasilja« u švedskom društvu toliko »etniciziran« i »kulturaliziran« da je on u javnom diskursu isključivo vezan uz migrante i njihov »pogled na žene«, koji je u nepomirljivom kulturnom suko-

bu s onim Šveđana i Europljana (str. 113). Autori trećeg i posljednjeg poglavlja ovog dijela »Invented Nostalgia: The Search for Identity Among the Hungarian Far-Right« Katherine Kondor i Mark Littler (Sveučilište u Huddersfieldu, UK) predstavili su svu raskoš besmisla nacionalističkih pokreta u Mađarskoj, njihova prizivanja i nostalgije za slavnom povijesti i potrage za iskonski čistim mađarskim nacionalnim identitetom. Autori detaljno opisuju i obrazlažu paradokse kojima je prožet narativ mađarske krajnje desnice – od isticanja kršćanskog nasljeđa mađarske nacije, koje je u izravnom sukobu s poganskom tradicijom srednjovjekovnih Mađara, do potrage za etnički »čistim« Mađarima u zemlji koja je doživjela nebrojene valove migracija u svojoj povijesti. Unatoč tomu desnica je u Mađarskoj danas dominantna politička struja i radikalne desničarske političke stranke i pokreti poput Jobbika i Magyar Önvédelmi Mozgaloma uobičajeni su dio političke scene. Posljednje je poglavlje u ovom dijelu knjige »'Retrotopia' as a Retrogressive Force in the German PEGIDA-Movement« Andrasa Önnorforsa sa Sveučilišta u Gothenburgu. Oslanjajući se na Baumanovu *Retrotopiju* kao »osvježavajući doprinos proučavanju sjecišta kulture, socijalne države i migracija« (str. 136) te na dosadašnja vlastita kvalitativna i kvantitativna istraživanja njemačkog pokreta PEGIDA (The Patriotic Europeans Against the Islamization of Europe /Patriotski Europljani protiv islamizacije Europe/), autor povezuje uspon ovog desničarskog pokreta s »političkom eksploatacijom ogorčenosti, nostalgije i melankolije u velikim segmentima biračkog tijela, koje su po-

držane nedavnim i drastičnim porastom migracija« (str. 136).

Četvrti dio knjige *Emancipatory Initiatives Mobilizing Beyond Politics* tematski se razlikuje od prijašnja dva dijela utoliko što u njemu nisu istražene antiimigrantske ultrakonzervativne političke stranke i pokreti te njihov negativan javni narativ, agresivna i diskriminatorna manifestacija »nostalgije« i svojevrsnog žaljenja za imaginarnim slavim vremenima etnički čiste kršćanske Europe i njezinih narodnosnih zajednica, već su u fokusu aktivistički pokreti za prava izbjeglica, ali i drugih ugroženih skupina u europskim društvima. Ističe se »nada« koju su glavni urednici i autori ove knjige prepoznali u društvima koja, unatoč svim udarcima koje posljednjih godina prima, ne jenjava među stanovništvom Staroga kontinenta. Ovaj dio otvara poglavlje »Challenging Misconceptions: Danish Civil Society in Times of Crisis« Martina Baka Jørgensena i Daniela Rosengrena Olsena (Sveučilište u Aalborgu). Autori opisuju rad i cilj danske organizacije *Venligboerne*, usmjeren obrazovanju odraslih, prvenstveno izbjeglica, muslimana, nezaposlenih i ostalih pojedinaca pripadnika ranjivih društvenih skupina, ali i ostalih, s ciljem stvaranja i baštinjenja osjećaja razumijevanja i međusobnog poštovanja unutar zajednice, najefikasnijeg oružja protiv sve prisutnijih ksenofobnih, hijerarhičnih i egocentričnih pogleda na svijet pojedinaca u društvu. Tematika sljedećega, drugog poglavlja okrenuta je Finskoj, državi i konzervativnom društvu u kojemu je već bilo riječi u ovoj knjizi, ali ovoga puta ne iz perspektive političkih agitatora radikalne desnice, već »ne-gra-

đana« Finske, odnosno izbjeglica i tražitelja azila. U poglavlju »'Impossible' Activism and the Right to Be Understood: The Emergent Refugee Rights Movement in Finland« Camilla Haavisto sa Sveučilišta u Helsinkiju govora o problemima s kojima se susreću izbjeglice i tražitelji azila u Finskoj u borbi za vlastita prava te o zastupljenosti u finskome javnom i medijskom prostoru, u kojemu mogu biti prisutni jedino preko nevladinih organizacija i finskih aktivista. Politologinja i sociologinja Alexandra Ana u trećem poglavlju »Hope as Master Frame in Feminist Mobilization: Between Liberal NGO-ization and Radical Intersectional Street Politics« analizira koncept »nade u bolje sutra«, kada će u društvu prevladati progresivne ideje i politike, te će svi članovi zajednice imati jednaka prava dostojna čovjeka 21. stoljeća. To su uvidjeli aktivisti u Rumunjskoj, gdje se, uslijed ekonomskih i izbjegličkih kriza u državi, otvorio prozor u javnom prostoru u kojemu svoju aktivističku borbu mogu podignuti na novu razinu vidljivosti u društvu. Autorica opisuje kako su zajednički »neprijatelji« u obliku različitih ugnjetavajućih ekstremno desnih ideologija i diskursa pridonijeli povezivanju i suradnji brojnih feminističkih i sličnih aktivističkih nevladinih organizacija te pooštrili njihovu borbu protiv šovinizma prisutnog u rumunjskom društvu, usmjerenog ponajviše prema ženama, Romima, siromašnima, izbjeglicama itd. U posljednjem poglavlju »Latin American Transnational Political Engagement: Steering Civic Movements and Cultural Repertoires from the Global City of Brussels« Larisa Lara-Guerreiro i Maria Vivas-Romero (Sveučilište

u Liègeu, Belgija) istražuju situaciju u kojoj se nalaze migranti iz Latinske Amerike koji žive u Bruxellesu, prijestolnici Belgije i Europske unije. Zbog svoje nadnacionalne i kontinentalne važnosti Bruxelles je mjesto gdje su migranti iz Latinske Amerike naišli na vrijedan društveni, ekonomski i politički kapital za razvoj strategija svoga političkog djelovanja unutar zajednice, temeljenog na borbi za bolji položaj i status u političkom i socijalnom sustavu država prebivališta, ali i država iz kojih potječu. Autorice su pokazale kako su upravo zajednički osjećaji nade, nostalgije i moralne dužnosti među doseljenicima iz zemalja Latinske Amerike bili jedan od okidača njihova glasnijeg nastupa na europskoj javnoj sceni.

Knjiga *Nostalgia and Hope: Intersections between Politics of Culture, Welfare, and Migration in Europe* zatvara se poglavljem »Civil Society Between Populism and Anti-populism« Carla Ruzza, profesora političke sociologije sa Sveučilišta u Trentu u Italiji, koje je svojevrstan zaključak, odnosno epilog cijele knjige (njezin posljednji, peti dio nazvan je *Epilogue*). Većina ljudi vidi organizacije i udruge civilnog društva kao pozitivnu silu unutar zajednice te cijene njihove aktivnosti kojima se zalažu i djeluju u ime građana i njihovu ulogu u poboljšanju demokratskog i političkog života. Unatoč tomu u suvremenim europskim društvima prisutne su i određene organizacije, poput onih antiimigrantskih, rasističkih ili drugih isključivih organizaci-

ja, čiji je fokus na suprotstavljanju političkom neprijatelju određenom prema etničkoj, vjerskoj, spolnoj ili drugoj osnovi. One svoje stavove i djelovanje pravdaju ispraznom mantrom o zaštiti ugrožene i potlačene nacionalne većine – pristaše tih organizacija okupljaju se najčešće oko populističkih stranaka desnog dijela političkog spektra, čiji su retorika i političko djelovanje jedan od ključnih čimbenika podijeljenosti i polarizacije u europskim društvima današnjice. Nadmetanje između populističkih stranaka i pokreta desnice te njihovih protivnika obilježava unakrsna kategorizacija društvenih pojava i fenomena na »dobre« i »zle«, a teme u žarištu sukoba najčešće su pitanja vezana uz kulturu, blagostanje i migracije (str. 221). Autor zaključnog poglavlja obrađuje načine na koje se polarizacija potaknuta populističkim narativima manifestira u društvima današnjice, sažimajući prijašnja poglavlja knjige te ih predstavljajući kao primjere i neoborive dokaze opažanja iznesenih u tekstu. Zaključno, autor se vraća na dva ključna konceptualna okvira koja čine bit knjige – suprotstavljene osjećaje nostalgije, koja se vješto koristi kako bi se osigurali vidljivost i utjecaj necivilnih elemenata u društvima, i nade koja se ulijeva u kozmopolitske vizije Europe uslijed snažnih antipopulističkih i emancipacijskih mobilizacija.

Teodor Macan

Zagreb